

บทคัดย่อ

เรื่องที่ 1

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของงานจัดรูปที่ดินที่สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (พ.ศ. 2559)

ความเป็นมาของโครงการ

การดำเนินงานโครงการจัดรูปที่ดินตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ในเขตพื้นที่ชลประทานมีการดำเนินการจัดรูปที่ดิน 1,989,538 ไร่ ปัญหาในการดำเนินงานจัดรูปที่ดินที่ผ่านมาเนื่องจากต้องดำเนินการในพื้นที่ที่ดินของเกษตรกร ซึ่งมักจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตลอดเวลาในทุกขั้นตอนทั้งในขณะสำรวจ ออกแบบ แม้กระทั่งขณะก่อสร้าง ข้อมูลแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินแม้ว่ามีข้อกำหนดให้ใช้ผลสำรวจแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินล่วงหน้าก่อนการออกแบบไม่เกิน 1 ปี เพื่อให้เป็นข้อมูลเป็นปัจจุบัน แต่โดยข้อเท็จจริงมีการซื้อขาย แบ่งแปลง และเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดินตลอดเวลา ทำให้ต้องแก้ไขขณะออกแบบและแม้ขณะก่อสร้าง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินไปทำกิจกรรมอย่างอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร เช่น บ้าน อาคารพาณิชย์ ฯลฯ ค่อนข้างรวดเร็ว การเปลี่ยนใจ เข้าหรือไม่เข้าร่วมโครงการจัดรูปที่ดิน ทั้งนี้ยังขาดการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรับรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดรูปที่ดินแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มรับรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดรูปที่ดินแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ขาดการบริหารจัดการกองทุนจัดรูปที่ดินที่มีประสิทธิภาพและมีทิศทางที่ชัดเจน ขาดการวางแผนการบริหารจัดการอย่างบูรณาการให้ครบถ้วนทุกฝ่าย

แม้ในปัจจุบันกระบวนการพัฒนาโครงการใช้เวลารวดเร็วขึ้นบ้าง แต่ก็ยังจัดว่าล่าช้า นอกจากนั้นส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาการบริหารจัดการโครงการจัดรูปที่ดินในอดีตในขั้นหลังการก่อสร้างเสร็จแล้วโครงการทั้งสองประเภทจะส่งมอบภารกิจต่อกับกลุ่มเกษตรกรผู้ใช้น้ำหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบบำรุงรักษาต่อไป ส่วนการจัดการด้านน้ำจะส่งมอบภารกิจให้โครงการชลประทานจังหวัดหรือโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษา ซึ่งภายหลังจากรับมอบภารกิจจะจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำ และมีการฝึกอบรมพนักงานส่งน้ำและเกษตรกร ในการวางแผนการปลูกพืช วางแผนส่งน้ำและบำรุงรักษาคูน้ำ แต่การบริหารจัดการน้ำยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เนื่องจากขาดเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการวางแผนการส่งน้ำ ตรวจสอบปริมาณน้ำประกอบกับ กลุ่มผู้ใช้น้ำยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการน้ำด้วยตนเอง รวมทั้งการส่งเสริมกิจกรรมต่อเนื่องภายหลังจากมีโครงการ ยังขาดการส่งเสริมด้านอื่นๆ อีกหลายด้าน เช่น การบริหารและพัฒนาที่ดิน การส่งเสริมการผลิต การส่งเสริมการตลาด เป็นต้น รวมทั้งยังขาดการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

การจัดรูปที่ดินเป็นการลงทุนของภาครัฐร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อต้องการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำและการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การสร้างระบบการกระจายน้ำเข้าสู่พื้นที่เพาะปลูกให้ทั่วถึง การสร้างระบบระบายน้ำให้สามารถควบคุมปริมาณน้ำที่มากเกินไปได้ การสร้างระบบถนนเพื่อขนส่งวัตถุดิบและผลผลิต เพื่อการลดต้นทุนในการผลิตและสามารถเพิ่มผลผลิตในไร่นาได้มากขึ้น ซึ่งในการดำเนินงานที่ผ่านมากรมชลประทานโดยสำนักงานจัดรูปที่ดินกลางได้เน้นผลลัพธ์จากการดำเนินงานเพียงอย่างเดียว ได้แก่ จำนวนพื้นที่จัดรูปที่ดินและคุณภาพของงานก่อสร้าง โดยยังขาดการเชื่อมโยงกับผลสัมฤทธิ์ระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ระดับกระทรวง ได้แก่ การเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต รวมถึงการตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติ ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาโครงการจัดรูปที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับนโยบายในการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนเพื่อให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจึงต้องมีการติดตาม ประเมินผลทั้งได้ดำเนินการประหยัดน้ำ และการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต เพื่อใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานและพัฒนางานในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการจัดรูปที่ดิน ได้แก่ 1.การประหยัดน้ำ 2.การเพิ่มผลผลิต 3.การลดต้นทุน

สรุปผลการศึกษา

ในการประเมินผลลัพธ์ของโครงการจัดรูปที่ดิน ผู้ขอรับการประเมินได้ทำการประเมิน 2 ด้าน ได้แก่ การประหยัดน้ำ และการเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต เป็นการศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ศักยภาพในการจัดรูปที่ดิน 900,000 ไร่ ทั้งด้านวิศวกรรม เศรษฐกิจและสังคม ความคุ้มค่าด้านการลงทุน เพื่อนำมาเป็นแนวทางปรับปรุง และพัฒนาระบบชลประทานในไร่นา

การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำของโครงการพัฒนาระบบชลประทานในไร่นามาจากสาม ประการ ประการแรก คือ การเปลี่ยนวิธีการให้น้ำแบบท่วมทั้งผืนผ่านแปลงเพาะปลูกหนึ่งไปอีกแปลงหนึ่ง มาเป็นการให้น้ำแบบคูส่งน้ำที่ให้น้ำโดยตรงกับทุกแปลง ซึ่งเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการชลประทานระดับคูส่งน้ำ ประการที่สอง คือ การเปลี่ยนการใช้ที่ดินตามความเหมาะสมในการปลูกพืชของดิน และประการที่สาม คือ การประหยัดน้ำจากการเปลี่ยนเกณฑ์ค่าชลการะคูส่งน้ำ

ภาพรวมการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ หากดำเนินการตามแผนแม่บทการจัดรูปที่ดิน พื้นที่ดำเนินการรวม 0.900 ล้านไร่ ในระยะเวลา 20 ปี และมีการดำเนินการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำควบคู่ไปด้วย ได้แก่ ประการแรก คือ การเปลี่ยนวิธีการให้น้ำแบบท่วมทั้งผืนผ่านแปลงหนึ่งไปอีกแปลงหนึ่ง จะเป็นการให้น้ำแบบคูส่งน้ำที่ให้น้ำโดยตรงกับทุกแปลง จะสามารถประหยัดน้ำได้ 1,127.99 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี และประการที่สองคือ การเปลี่ยนการใช้ที่ดินตามความเหมาะสมที่กำหนด Zoning โดย Agri-map ประหยัดน้ำได้ 624.61 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี ดังนั้นเมื่อพัฒนาโครงการครบ 0.900 ล้านไร่ จะสามารถประหยัดน้ำได้รวม 1,752.60 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี หรือ 820 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ต่อปี (พื้นที่เพาะปลูกทั้งปี)

นอกจากนั้นการเปลี่ยนเกณฑ์ค่าชลการะโดยเฉพาะค่าชลการะสำหรับการปลูกข้าวให้ลดลง จะประหยัดน้ำเพิ่มได้อีก ซึ่งหากมีพื้นที่จัดรูปที่ดิน 0.900 ล้านไร่ และมีการลดเกณฑ์ค่าชลการะให้เหมาะสมก็ประหยัดน้ำได้ 498 ล้านลูกบาศก์เมตร (สมมติให้ 1 ฤดูกาลเพาะปลูกเท่ากับ 100 วัน และมีการส่งน้ำ 24 ชั่วโมง)

การเพิ่มผลผลิต เมื่อน้ำต้นทุนสามารถเข้าถึงแปลงเพาะปลูกทั่วถึงทุกแปลงและการส่งน้ำทำอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพที่สูงขึ้น ทำให้ได้ราคาผลผลิตที่สูงขึ้น และสามารถเปลี่ยนการปลูกพืชที่มีมูลค่าสูง และปลูกพืชได้หลากหลาย

การลดต้นทุนการผลิตที่ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการเพาะปลูกจนถึงการตลาด โดยมีแผนปฏิบัติงานและกลไกในการขับเคลื่อนที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และมีเกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน โดยสนับสนุนให้รวมกลุ่มในการผลิตเพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดีราคาถูก โดยลดค่าปัจจัยการผลิต เช่น ลดปุ๋ยเคมี ลดสารเคมี ลดจำนวนเมล็ดพันธุ์ ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม จะทำให้ต้นทุนต่อไร่ลดลงลดราคาค่าจ้างหรือวัสดุ เช่น รวมกันซื้อหรือรวมกันใช้เครื่องจักรกล จะทำให้ได้ราคาถูก

โดยสรุป การพัฒนาระบบชลประทานในไร่นา เป็นแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตที่ครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการเพาะปลูกจนถึงการตลาด ได้แก่ ลดค่าใช้จ่ายปัจจัยการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อไร่ลดราคาค่าจ้างหรือวัสดุ ด้านการตลาด และด้านการบริหารจัดการ โดยมีแผนปฏิบัติงานและกลไกในการขับเคลื่อนที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและมีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง ในส่วนของการเพิ่มผลผลิต เมื่อน้ำต้นทุนสามารถเข้าถึงแปลงเพาะปลูกทั่วถึงทุกแปลงและการส่งน้ำทำอย่างมีประสิทธิภาพทำให้ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพที่

สูงขึ้น ทำให้ได้ราคาผลผลิตสูงขึ้น และสามารถเปลี่ยนการปลูกพืชที่มีมูลค่าสูง และปลูกพืชได้หลากหลาย เมื่อเกษตรกรในพื้นที่ดำเนินการพัฒนาระบบชลประทานในไร่นาทำการเพาะปลูกตามแผนการเพาะปลูกพืชตามข้อเสนอแนะในแต่ละปี ผลการวิเคราะห์ค่าลงทุนที่ลดลงและรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น (บาทต่อครัวเรือนต่อปี) จะทำให้ลดต้นทุนโดยเฉลี่ยทุกโครงการ 4,124 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และรายได้ที่เพิ่มโดยเฉลี่ยทุกโครงการ 37,141 บาทต่อครัวเรือนต่อปี สรุปรายได้สุทธิที่เพิ่มขึ้น 41,265 บาทต่อครัวเรือนต่อปี เมื่อทำการพัฒนาระบบชลประทานในไร่นาครบทั้ง 0.900 ล้านไร่ จะทำให้เกษตรกรในพื้นที่มีรายได้สุทธิเพิ่มขึ้นสะสม 41,263.1 ล้านบาท

ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) ทราบถึงผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากโครงการจัดรูปที่ดิน
- 2) ทราบแนวทางการพัฒนาการจัดรูปที่ดินในพื้นที่ใหม่ และกิจกรรมที่สำคัญที่ควรดำเนินการควบคู่กับการจัดรูปที่ดิน ทั้งขณะการจัดรูปและภายหลังการจัดรูปแล้วเสร็จ
- 3) ได้ข้อเสนอในการพัฒนาการเกษตรในเขตจัดรูป และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานด้านการจัดรูปที่ดินต่อไป
- 4) ได้แนวทางในการใช้กิจกรรมการจัดรูปที่ดินเป็นเครื่องมือในการทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น